

Gladyatör II: Roma İdeali ve Üç Alternatif Dünya

Öncülü olan ve Russel Crowe'un başarılı performansı ve epik anlatısıyla pek çok ödül kazanan Gladyatör'den 24 sene sonra gelen ikinci film ilkinin de yönetmeni ve iddialı yapımlar ortaya koyan Ridley Scott imzası taşıyor. Film vizyona girdikten sonra çeşitli tartışmaları da körükledi. Bunların büyük çoğunluğu Scott'ın çektiği tarihsel filmlerde tarihsel olgulara yaslanmaması hatta aslında bunları umursamamasına dayanırken biz ise filmin siyasi içeriği üzerinde durma taraftarıyız.(1) Bu, herhangi bir filmde tarihsel olguların kullanılmaması, sahnelerde CGI teknolojisinin nasıl kullanıldığı ve oyunculukların nasıl olduğu tartışmasının önemsiz olmasından kaynaklı değildir; aksine toplumsal hayatın ve insan düşüncesinin zengin bir yönü olan sanatın farklı disiplinleri üzerine yürütülecek tartışmalar önemlidir -her eser objektif realitenin bir soyutlamasıdır. İnsan düşüncesi ve düşünüş biçimleri objektif realitenin bir parçasıdır, onu belirlemezler. Dolayısıyla tarihsel bir dönemin "okunması" ve perdeye uyarlanması bir dünya görüşüne işaret eder.

Film, bir Kuzey Afrika krallığı olan Numidya'nın işgali sahnesiyle açılır. Burada komutan Acacius (Pedro Pascal) önderliğindeki Roma birlikleri Numidya üzerinde kesin bir galibiyet sahibi olurken filmin başkarakteri Hanno (Paul Mescal) beraberindeki başka Numidyalılar ile beraber esir alınır ve Roma'ya götürülürler. Buradan sonra olayların ilerleyişi orijinal Gladyatör filmiyle belirli paralellikler taşır; Hanno kişisel intikam için çıktığı yolda (savaş sırasında savaşçı olan eşi öldürülmüştür) onurlu bir savaşçı olarak rüştünü ispat eder, rakiplerini mağlup ederken Roma'nın iç siyasetinin parçası haline gelir. Kimi sahnelerde Acacius ve Lucilla (Marcus Aurelius'un kızı) Roma'nın sürekli fetihlerden ve yolsuzluktan, bitmek bilmeyen kana

susamışlığından ötürü çöküşünün yakın olduğunu söyler. Çeşitli senatörler bunu desteklerken burada sorunun “esas sorumlularını” öğreniriz: Roma’yı yöneten ikizler Geta ve Caracalla’dır. Hanno’yu satın alarak gladyatör arenasına süren ve bununla arzuladığı iktidara sahip olabileceğine ikna olan bir diğer karakter ise fırsatçı bir ticaretçi olan Macrinus’tur (Denzel Washington). Bir köle olarak geldiği Roma’da komplolar ve akıl oyunları ile senatoya, konsüllüğe ve en sonunda da imparatorluğun başına doğru ilerlemektedir. Cicero’dan yaptığı alıntıyla-“Bir köle köleliği bitirmek istemez, kendisi köle sahibi olmak ister.”- ve “gerçek Roma’nın” aslında bu olduğunu söyleyerek Macrinus ölümcül bireyselciliğin cisimleşmiş halidir. Arzusu için her şeyi ve herkesi yok edebilir, ikiz imparatorların birbirine düşürebilir, savaşlar çıkartabilir, imparatorun kafasını senatoya getirebilir: İktidar için her şey mübahtır!

Gerçek Roma ve Kurulan İkilikler Neyin İmgesi?

Film iki farklı dikotomi ile karşımıza çıksa da başat olan çelişki “tiran Roma ve demokratik cumhuriyetçi Roma” arasındadır. İlerleyen sahnelerde Hanno’nun aslında Marcus Aurelius’un torunu Lucius olduğunu, Acacius’un Numidya seferinin tamamen ikiz imparatorların savaş arzusu için gerçekleştirildiğini dolayısıyla Acacius’un Hanno’nun (yani Lucius) eşinin ölümünün baş müsebbibi olmadığını ve Romainı “eski günlerine” döndürmek için bir darbe planının olduğunu öğreniriz. Temel fikir şudur: Aslında herkesin yurttaş olduğu (tabii ki köleler hariç) Roma hayali, demokratik cumhuriyet hayali iyi bir hayaldir. Tiranlık ve yolsuzluk bitirilebilirse bu hayal de gerçekleşebilir. Rus emperyalizminin Ukrayna işgaliyle alevlenen ancak geçmiş İkinici Dünya Savaşı sonrası dönemdeki Batı emperyalizminin teorik yazınına dayanan otoritaryanizm ve demokrasi arasındaki çatışma Roma’da sahnelenmektedir. Film otoritaryanizmden, burjuva demokrasisine bir çağrıdır. Roma hayali (akıllara Amerikan Rüyasını getirecek biçimde) bizlere bir kişi üzerinden

anlatılır; film boyunca Lucius'a dostluk eden eski bir köle olan ancak özgürlüğünü satın alan, evlenen, bir aile kuran ve doktor olan Ravi. Ravi, bir yurttaş olmuştur, "seçimler ve kararlar" dünyasında çok çalışmış "bir yerlere" gelmiştir. Zaten Roma -kapitalizm- fırsatlardan ibaret değil midir? "Yurttaşlar köleden doktor hatta bir bakmışsınız senatör bile olabilirler.

Film, devamlılığı sürdürmek açısından Hanno'nun Lucius olduğu ve Marcus Aurelius'un kanından olduğunu ortaya çıkarmaya karar verir. Ancak bu ideolojik bir noktadan bakıldığında basit bir devamlılıktan fazlası gibidir. Koskoca Roma'yı Kuzey Afrikalı, Numidyalıların kurtaracak hali yoktur! Bunu yapsa yapsa öz ve asil kandan gelme bir Romalı yapabilir.

Burjuva demokrasisi ve otokratik yönetim arasında kurduğu idealist dikotomi de film siyasi kararların kişisel arzular ve hırslar dünyasının parçası olduğu gibi acayip okumaların eşliğinde bizlere daha da muhafazakar bir okuma da sunar: Filmin nacizane "kötü" karakterleri ve tiranları; Macrinus ve İkiz İmparatorlar; queer görünümlü, efemine erkeklerdir. Onların karşısında Roma hayalini gerçekleştirmek içinse "gerçek erkekler", maskülen erkekler vardır. Onlar, zırhlarını kuşanıp dövüşür ve gerektiğinde "adam gibi ölürken" efemine erkekler uzaktan komplolar, hain planlar tasarlarlar. Roma hayalinin gerçekleşebilmesi adına gerçek erkeklerin bu "deliliği" ve "efeminiteyi" bitirmesi gerekmektedir. Bu günümüz Amerika'sındaki Hristiyan faşistlerin iktidara gelmesi ve dünyanın komple sağa kayışı içerisinde kadının yerini öğretene, homofobik ve özellikle trans karşıtı bağlamın bir hayli içerisinde.

Bu durum şüphesiz filmdeki kadınların nerede olduğunu da bize sordurtur. Film boyunca gerçekten konuşan iki kadın vardır: Hanno (Lucius)'nun savaşçı eşi Arishat ve annesi Lucilla. Her ikisinin de filmdeki varlığı ölümle sonuçlanır, ölümleri ise bir erkeğin ateşlenmesi içindir. Her iki ölüm de Lucius için kader anıdır. Gladyatörün kadınları ancak erkeklerin imgesinde

ve arzularında hayat bulabilirler, savaşmaya (Arishat)) veya siyasetin parçası olmaya karar verirlerse (Lucilla) öleceklerdir. Sonuçta Roma'yı (dünyayı) kurtaracak (!) olan safkan "maskülen erkek"lerden başkası değildir.

Nasıl Bir Dünya?

2000 yapımı Gladyatör filminin son sahnesinde Russel Crowe'un canlandırdığı Maximus ölürken politik reformlar, gladyatörlerin özgürleştirilmesi ve Gracchus'un konsül olması gerektiğini söyler. Mevcut sistem bazı değişikliklerle sürdürülmelidir. Gladyatör II filminde ise Lucius önderliğinde Roma hayalinin (demokrasinin, eşit yurttaşlığın) tiranlığa (otokrasiye) karşı savaşı vardır. Yıkım ve sömürü makinesi Roma devam etmelidir ama niteliği değişerek; fetihlere beraber karar alınmalı, azınlıklar ortaklaşa bastırılmalıdır, kölelik olmalı ama özgürlüklerini satın alabilmelilerdir vb. Ancak açıktır ki iki karakter de Roma'ya ve Roma'nın ideallerine inanmaktadırlar, onlara göre sorun Roma'nın olup olmaması değildir onun nasıl ve kim tarafından yönetildiğidir. Buradaki eşit yurttaşlık tartışması -yine belirtelim kadınlar ve köleler hariç- esasında ganimetlerin ve servetin daha adil paylaşımı tartışmasıdır yani servetin değişmez kabulüne dayanır. Bu günümüz reformist düşünceleriyle ciddi bir paralellik taşır, mevcut olan içerisinde maddi temeli olmayan idealler üzerinden bir paylaşım tartışması. Halbuki Romalıların olası bir eşit yurttaşlığı filmde bize gösterilen Numidyalılar'da dahil, Tötonların, Galyalıların ve diğer halkların baskı altına alınmasına, köleleştirilmesine ve doğal kaynaklarının yağmalanmasına dayanır. Bahsettiğimiz paralellik burada kendisini gösterir; örneğin bugün de kapitalist-emperyalist sisteme entegre bir ülkede servetin adil paylaşımı üzerinden yürütölen tartışmalar bu serveti verili görmekte ve servetin elde edilmesindeki baskıcı doğayı gözardı etmektedir.

Bu mesele de bizi nasıl bir dünya istediğimiz sorusuyla karşı karşıya getirir. Durumun mevcut hali, her şeyin olduğu biçimiyle kalması gerektiği fikri Macrinus gibiler tarafından

savunulur: Onlar verili sömürü sistemi içerisinde ne pahasına olursa olsun kendi paylarına düşeni genişletmek isterler, dünyaya ve insanlara karşı kayıtsızdırlar. İkinci alternatif şeylerin tam bir altüst oluşu niteliği taşımaz; Maximus ve Lucius'un dünyasıdır bu: Politik reformlar, yöneticilerin değişmesi, kontrol mekanizmalarıyla mevcut sömürü ve baskı sisteminin “iyileştirilmesi”, geleneksel mülkiyet ilişkilerinin korunması, yurttaşlık hukukunun getirilmesi. Bu farkında olmaksızın toplumda değişiklik isteyen fakat bunun maddi temellerini doğru kavrayamayan reform şampiyonlarının dünyasıdır. Üçüncü alternatif(2) ise Marks ve Engels'in komünist manifestoda bahsettiği bütün geleneksel mülkiyet ilişkileri ve geleneksel fikirlerden radikal bir kopuştur. Sadece mülkiyet ilişkilerinin şu ya bu şekilde değiştirilmesini değil insan düşüncesinde nitel bir sıçrayış anlamına da gelir. İdeal ve iyileştirilmiş bir Roma yoktur çünkü Roma'nın niteliği yıkım ve kan demektir, Roma yıkılmalı ve tüm kurumları lağvedilmelidir.

1. İlgilisi için: Ridley Scott Hollywood'un usta yönetmenlerinden birisidir; Alien (1979) ve Blade Runner (1982) gibi pek çok kült filmin yönetmeni olmasının yanı sıra iyi bir epik film yönetmenidir. Scott, tarihsel destansı filmlerinde nadiren tarihsel hakikatlere yaslanır; bir basın toplantısında bunu eleştiren eleştirmenlere “Kendinize bir hayat edinin” demiştir. Gladyatör filmlerinin her ikisinde de tarihsel detaylar; giyim kuşamdan mimariye ve gerçekten yaşanan olgulara kadar hepsi birbirine girmiş durumdadır. Ancak Scott burada spekülatif tarih okumasına da girişmez, basitçe umurunda değildir. Bu ise yazının niteliğini aşan bir tartışma olduğu için bu detaylarla yetiniyoruz.

1. Üç Alternatif Dünya tartışması yeni komünizmin mimarı Bob Avakian'ın yürüttüğü önemli bir tartışmadır (Basics, Bob Avakian'ın Yazı ve Konuşmalarından):

“Dolayısıyla, üçüncü alternatif her alanda gerçek bir kökten kopuş ve kökten farklı bir sentez ortaya koymaktır. Ya da başka bir deyişle, insanların büyük çoğunluğunun içinde yaşamak isteyecekleri bir toplum ve dünyadır. İnsanların bir sonraki yemeklerini nereden temin edecekleri konusunda endişelenmek zorunda kalmayacakları, hasta olduklarında kendilerine ödeme yapamadıkları için sağlık hizmeti verilemeyeceğinin söylenmeyeceği, gerçekten içinde faaliyet yürütecekleri, tartışacakları, gittikçe artan bir şekilde kendi alanlarını toplumun bütün farklı kesimlerini oluşturan alanlardan biri yapacakları bir toplum ve dünya...

Bu tür bir topluma ve bu tür bir dünyaya ulaşmak çok derin bir meydan okumayı gerektirir. Ekonomide mülkiyetin şeklini değiştirerek bu temelde insanların sosyal refahının sağlanacağını sanmaktan çok daha derin bir şeydir; halk kitleleri için bununla ilgilenecek insanların bulunsa da bilimin tüm alanları, sanatlar, felsefe ve geri kalan her şey temelde çok az kişinin alanıdır ve siyasi karar alma süreci birkaç kişinin alanında kalmaya devam etmektedir.

Bunun ötesine gerçekten sıçramak, Rus devriminden başlattığımız (çok kısa ömürlü ve sınırlı olan Paris Komünü'nün tecrübesini saymıyorum) ve Çin devrimi ve özellikle de Kültür Devrimi ile en üst noktasına ulaşan -ancak geçici olarak geriye itildiğimiz- muazzam ve tarihi önemde bir mücadeledir.”